

ВІСНИК

наукової лабораторії

**«Дошкільна освіта:
історія, перспективи
розвитку
в ХХІ столітті»**

Випуска VI

Умань

2019

УДК 372 (06)

B53

*Рекомендовано до друку рішенням вченої ради
факультету дошкільної та спеціальної освіти
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
(протокол № 7 від 11 лютого 2019 року)*

Головний редактор: проф. Л. В. Іщенко

Редакційна колегія: доц. Л. П. Карнаух, доц. О. М. Мельникова.

Відповідальний за випуск: доц. О. М. Мельникова

B53 Вісник наукової лабораторії «Дошкільна освіта: історія, перспективи розвитку в XXI столітті»; Вип. VI. / [гол. ред. проф. Л. В. Іщенко]. – Умань: Візаві, 2019. – 136 с.

У матеріалах «Вісника» презентовано актуальні проблеми дошкільної освіти: особливості психологічного благополуччя дітей, збереження та зміцнення психічного здоров'я дітей дошкільного віку засобами інноваційних технологій, психолого-педагогічні аспекти гендерного виховання, формування індивідуальності дошкільника.

Науковий інтерес становлять різні аспекти професійного розвитку фахівців у галузі педагогічної, психологічної освіти, зокрема компетентісний підхід як основа формування методичної компетентності майбутніх організаторів дошкільної освіти. Наукові статті збірника стануть у пригоді викладачам вищої школи, аспірантам, студентам, а також усім, хто цікавиться проблемами дошкільної освіти.

УДК 372 (06)

ЗМІСТ

Авраменко О. О.	Особливості соціального розвитку дітей в умовах сучасного закладу дошкільної освіти	4
Дука Т. М.	Екологічне виховання дітей старшого дошкільного віку засобами авторської казки	9
Іщенко Л. В.	Педагогічний супровід формування творчої індивідуальності старших дошкільників у спільній діяльності	17
Іщенко Л. В.		39
Журавко Т. В.	Вплив творів мистецтва на формування творчої індивідуальності дітей старшого дошкільного віку	
Карнаух Л. П.	Особливості розвитку різностатевих взаємин дітей дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти	48
Кравчук Н. П.	Емоційний потенціал та можливості виховного впливу сім'ї на дитину	52
Кривда В. С.	Забезпечення наступнісних зв'язків у фізичному вихованні дітей 5-7 років	57
Кушнір В. М.	Психолого-педагогічний супровід партнерської взаємодії дошкільної установи і сім'ї	65
Мельникова О. М.	Вплив стилів діяльності вихователя на навчальну діяльність дітей старшого дошкільного віку	80
Підлишняк І. Ю.	Взаємини батьків та дітей як фактор розвитку особистості дитини	85
Киселицька І. Ф.		
Ноліщук О. В.	Шляхи модернізації фізкультурно-оздоровчої роботи з вихованцями навчально-виховного комплексу влітку	93
Колонтасівська С. В.		
Попиченко С. С.	Вплив дидактичних ігор на розвиток саморегуляції поведінки дітей старшого дошкільного віку	103
Скрипник Н. І.	Основи професійної підготовки педагогів дошкільної освіти	123
Трофаїла Н. Д.	Емоційна готовність дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі	126
Наші автори		132

сестричкам. За сюжетом казки можна виготовити поробку, намалювати чи зіпшити персонажів казки, які потім прикрасять групову кімнату. Необхідність перших двох етапів пояснюється тим, що для розвитку ціннісного ставлення до природи дітям необхідно засвоїти інформацію про взаємозв'язок компонентів та цілісність природи, яке неможливе без чітких системних уявлень про живі організми.

Далі застосовуються казки, що ілюструють зв'язки й залежності у природі в багатоступеневій ієрархічній послідовності та єдності. Використання таких казок дає змогу сформувати у дитини уявлення про цілісність компонентів природи, про заборону порушення екологічних зв'язків, що впливатимуть і на людину як частину природи.

Педагогічні умови мають використовуватись в єдності, тільки комплексне застосування їх здатне забезпечити результативність роботи з використання авторської казки як засобу екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку. Важливою вимогою ми відзначаємо систематичність застосування казок та дотримання педагогічних умов їх використання для забезпечення ефективності процесу екологічного виховання.

Отже, авторські казки природознавчого змісту класиків дитячої літератури й сучасних авторів, що мають наукову основу (пізнавальну інформацію), на наш погляд, можуть бути застосовані як засіб екологічного виховання дітей при дотриманні ряду педагогічних умов.

Список використаних джерел:

1. Богуш А.М., Руденко Ю.А. Збагачення словника дошкільників експресивною лексикою народних казок / А.М. Богуш, Ю.А. Руденко. – Одеса: Ноліграф, 2005. 254 с.

2. Горопаха Н.М. Співпраця дошкільного навчального закладу та родини у вихованні екологічної культури дітей / Н.М.Горопаха // Наукові збірники Рівненського державного гуманітарного університету. Оновлення

місту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. – Вип.31, 2005. С. 15-21.

3. Казки українських письменників / Упоряд О.Є. Шевченко, Г.Г. Качалова. – К.: Школа, 2003. – 191 с.

4. Конюхова Т.С. Чарівний промінь. Казки про природу для дітей дошкільного і молодшого шкільного віку / Т.С.Конюхова / За загальною редакцією Г.В. Беленької – Сімферополь, 2005. – 408 с.

5. Монке О. С. Українська література для дітей дошкільного віку : навчальний посібник /О. С. Монке. – Одеса, 2010 – 349 с.

6. Плохій З.П. Виховання екологічної культури дошкільників / З.П.Плохій. – К : Редакція журналу Дошкільне виховання, 2002. – 173 с.

7. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям / Вибр. Твори : У 5 т. / В.О. Сухомлинський– К. : Рад. шк., 1977. – Т. 3. – С.176 – 185.

ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ У СПІЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Іщенко Л. В.

доктор педагогічних наук,

професор,завідувач

кафедри психології та педагогіки

розвитку дитини

Уманського державного педагогічного

університету імені Павла Тичини

Орієнтація гуманістичної педагогіки на людину актуалізує вимогу всебічного вивчення потенційних здібностей і суб'єктних проявів дітей, пошук педагогічних засобів, що забезпечують становлення їхньої творчої індивідуальності. Нині розвиток креативності як здатності до творчості набуває особливої значущості, бо вона є базовою якістю особистості, її ядром, центральною характеристикою. Так, Базовий компонент дошкільної освіти [3] передбачає перехід дошкільної освіти до креативних технологій виховання й навчання, модернізацію змісту дошкільної освіти шляхом

забезпечення різнобічного розвитку дітей дошкільного віку відповідно до їхніх задатків, нахилів, здібностей, індивідуальних особливостей, культурних потреб, націлює науковців і практиків на своєчасне підтримання досягнень індивідуальної своєрідності, неповторного життєвого шляху дитини, на розвиток у дітей таких особистісних властивостей, як допитливість, ініціативність, самостійність, креативність.

В умовах запровадження особистісно зорієнтованої моделі час повернутися обличчям до природної здібності дитини творити, підтримати її своєрідність, самобутність створивши для цього сприятливі умови. Розвиток сучасної дитини як неповторної унікальної індивідуальності передбачає реалізацію нею своєї творчої активності, ініціативи, винахідливості, самостійності, прагнення обирати власні шляхи і способи досягнення мети, реалізувати свої власні потреби та інтереси. Закладений у дошкільному віці потенціал до формування творчої індивідуальності дитини зумовлює забезпечення відповідної підготовки вихователів дошкільного навчального закладу.

Самобутність кожної дитини розкривається у дитячому «суспільстві» серед товаришів. Дитина буде відчувати себе комфортно тільки там, де її цінують, люблять, розуміють, захищають. Таким суспільством є колектив, де панують моральні взаємини. У групі, яка не є колективом, дитина навряд чи знайде підтримку і розуміння, отримає гідну оцінку і визнання, оскільки в умовах групової взаємодії вона обумовлена завданнями і метою спільної діяльності.

Відтак, вважаємо, що спеціальна організація спільної діяльності в умовах педагогічного супроводу може виступати засобом розкриття найважливіших унікальних індивідуальних якостей кожної дитини з опорою на її творчі нахили та здібності.

Сприятливі умови для розвитку креативних якостей дитини створюються в колективних взаєминах, коли педагог у процесі спільної діяльності спирається на позитивні риси індивідуальності, здійснює

педагогічну корекцію негативних рис. Наявність творчих нахилів і здібностей до різних видів дитячої діяльності робить дитину цікавим об'єктом спостережень і взаємин.

Різним аспектам творчості: сутності, процесу, творчим якостям і їх розвитку – присвячено великий масив філософської, психологічної, педагогічної літератури. Найбільшу популярність у дослідженні психології творчості в Україні за останні роки отримали праці Я. Пономарьова, Д. Богоявленської, В. Моляко, О. Матюшкіна, С. Сисоевої; у педагогії індивідуальності – праці Л. Мільто, О. Пехоти; із проблеми загальних та спеціальних здібностей – праці Є. Ігнат'єва, В. Крутецького, Н. Лейтеса, Б. Генілова; із психології та психофізіології індивідуальних відмінностей та здібностей – праці В. Мерліна, В. Небиліцина, В. Русалова та ін.

Аналіз досліджень і публікацій показав, що творча індивідуальність є єдинісною категорією різних галузей науки: теорії творчості, адже інтегральною якістю творчої особистості є її творча індивідуальність (О. Отіч, В. Рибалка, Л. Собчик), психології індивідуальності (О. Асмолов, Б. Віткін, Є. Ільїн, О. Лібін, В. Мерлін, І. Резвицький, С. Рубінштейн та ін.); педагогії індивідуальності (Н. Борисенко, С. Гільманов, О. Гребенюк, М. Маляр, О. Отіч та ін.), педагогії творчості (В. Кан-Калік, Н. Мільто, С. Сисоева та ін), креативної акмеології (Н. Вишнякова) та ін.

Учені розглядають творчість як особистісну характеристику, але не як сам чи інший набір особистісних рис, а як реалізацію людиною власної індивідуальності. Тому творчий процес і є проявом цієї індивідуальності. Творчість розкривається у процесі суб'єкт-суб'єктної взаємодії і завжди адресується іншій людині. Творчість – це презентація своєї індивідуальності іншому. У різних визначеннях творчості спільним є тільки одне – створення чогось унікального. Людська індивідуальність неповторна і унікальна, тому реалізація індивідуальності (тобто розкриття її іншим людям за допомогою соціально вироблених засобів) – це і є творчий акт (внесення у світ нового, унікального, чого раніше не існувало) [6, с. 299].

Дошкільний вік вважають сприятливим періодом для розвитку творчих нахилів особистості, їхнього прояву у сферах пізнання та художньої діяльності. Добре відомо, що в дітей цього віку психічні процеси (пам'ять, мислення, увага, уява, почуття) перебувають на стадії становлення, зміни, розвитку. Саме тому вони надзвичайно рухливі, нестійкі, мінливі, суперечливі.

Творча індивідуальність дітей старшого дошкільного віку – це комплекс властивостей особистості: креативність, ініціативність, самостійність, винахідливість, які забезпечують формування цієї якості і проявляються у творчому мисленні, здібностях, активності (творчій, вольовій, емоційній), спрямованості, суб'єктному досвіді творення (інтелектуальному, емоційному практичному,) у творчій діяльності і взаєминах з однолітками та іншими людьми [5].

Формування творчої індивідуальності старшого дошкільника розуміємо як динамічний, неперервний, цілісний процес розвитку особистості, який передбачає накопичення певних властивостей: ініціативності, креативності, самостійності, винахідливості [5].

Досліджуючи основні особливості творчості як процесу, психологи [1, 2] виділяють різні складові:

- діяльність, що породжує щось якісно нове і відрізняється неповторністю, оригінальністю і унікальністю;
- діяльність, у ході якої «загальний критерій творчості виступає як критерій розвитку індивідуальності»;
- діяльність, у процесі, якої реалізується індивідуальність.

З огляду на це, кожному вихователеві потрібно усвідомити значення різних видів діяльності та охарактеризувати можливості її у формуванні творчої індивідуальності старшого дошкільника.

Індивідуальні моменти розвитку конкретної особистості розкриваються в її діяльності, до якої дитина проявляє підвищений інтерес, зокрема:

- рівень розвитку творчого мислення: уміння вносити щось нове, висувати оригінальні ідеї, досягати незвичних результатів; схильність руйнувати чи змінювати стереотипи, семантична гнучкість – здатність до мовленнєвої творчості;

- емоційно-суб'єктні прояви у творчій діяльності (інтерес, вибірковість, ставлення): розпізнавання емоційних станів людей, увага до одиолітка, прагнення враховувати його почуття і емоційні стани, прагнення до спільної діяльності, підтримання дружньої атмосфери; встановлення причинно-наслідкових зв'язків у ситуаціях взаємодії, чутливість до проблем, готовність їх розв'язувати);

- діяльнісно-суб'єктні прояви у творчій діяльності (активність, самостійність, інтелектуальна творча ініціативність, винахідливість): пропозиції різних конкретних ідей, з бажанням їх реалізувати, здатність прогнозувати, робити припущення, уміння переходити від одного способу розв'язання до іншого [7].

Як бачимо, що всі характерні ознаки творчої індивідуальності проявляються і формуються в діяльності.

Актуальність вивчення проблеми розвитку творчості дитини визначається необхідністю пошуку шляхів і засобів перетворення творчих проявів у дитини у стійкі характеристики її діяльності та поведінки. У більшості дошкільнят творчість сама по собі не розвивається і не проявляється. Для повноцінного розвитку творчих здібностей необхідні певні умови.

Основним у навчанні творчості американський психолог Дж. Сміт вважає створення умов, що сприяють творчому розвитку. Він виділяє 4 групи таких умов [8]:

1 група. Фізичні умови, які передбачають наявність матеріалу для творчості і можливість у будь-яку хвилину діяти з ним.

3 група. Соціально-емоційні умови, які полягають у забезпеченні дитини відсуття повипишної безпеки у дитини, коли вона знає, що її творчі прояви не отримають негативної оцінки.

4 група. Психологічні умови, які формується у дитини за рахунок підтримки дорослими її творчих ініціатив.

5 група. Інтелектуальні умови, які створюються шляхом вирішення творчих завдань.

Роль дорослого, за Дж. Смітом, полягає у створенні для дитини всі групи умов. Він висунув гіпотезу про те, що середовище, яке сприятливе для розвитку креативності, покликане підкріплювати креативну поведінку дітей, представляти зразки для наслідування.

Узагальнюючи умови, які необхідні для розвитку творчості старших дошкільників, дослідники виділили наступні:

- створення атмосфери емоційного благополуччя за рахунок наповнення життя дітей цікавим змістом;
- постійне включення ігрових прийомів, ситуацій;
- варіативність у всіх сферах життєдіяльності (форми, засоби і методи навчання, матеріали та інше);
- виключення формалізму, сухості, зайвого дидактизму;
- повага до творчості дитини (як до процесу, так і до результату);
- довіра до дитини, виключення зайвої опіки.
- загальною умовою розвитку здібностей та обдарованості є фізичне здоров'я і природна активність дитини;
- визнання своєрідності, унікальності періоду дошкільного дитинства, його особливій ролі у становленні особистості;
- увага, турбота, повага, любов до дитини є тією основою, на якій росте її впевненість щодо своїх можливостей, інтерес до різних сфер навколишнього життя, здатність дивуватися, захоплюватися, пробувати, досліджувати, фантазувати, уявляти, запитувати, шукати;

- самоповага й оптимістичний настрій дитини, підставою для якого є позитивні оцінки вихователем її дій і поведінки – необхідна умова її різнобічної активності у процесі якої розвиваються загальні і спеціальні здібності;

- особистісно зорієнтована модель взаємодії педагога та дітей;
- забезпечення умов і можливостей для приємного, змістовного спілкування у сім'ї і в дошкільному закладі;

- створення умов для індивідуальних занять;
- оптимальне поєднання навчання і творчих пошуків самої дитини – необхідна умова, за якої розвиваються інтерес до занять, пізнавальні, естетичні й етичні якості сприймання, гнучкість і нешаблонність мислення, вміння і здібності;

- для розвитку творчих здібностей головне значення має сам процес діяльності дитини – експериментування, а не прагнення отримати кінцевий результат;

- зацікавлене ставлення до дитячої творчості, сприймання її як цінності.

Характеризуємо найбільш значущі умови для формування творчої індивідуальності дітей дошкільного віку в колективі однолітків.

Розвивальне середовище – це сукупність умов, які забезпечують різнобічний розвиток дітей; це система матеріальних об'єктів їхньої діяльності.

Практичне вирішення завдань сучасної дошкільної освіти потребує ґрунтовної психолого-педагогічної основи для організації освітнього процесу та створення розвивального середовища. Основний нормативний документ, який визначає сучасні вимоги до змісту та обсягу дошкільної освіти в Україні, її пріоритети – Базовий компонент дошкільної освіти. Нині чинні програми «Дитина», «Я у світі», «Впевнений старт» та ін. орієнтують педагогів дошкільних закладів на оновлення розвивального творчого середовища життєдіяльності дошкільників. Насичене та раціонально

об'єднане предметно-ігрове та природне розвивальне середовище – є місцем для ігор дітей і стимулом до певних самостійних занять.

Приваблюють дітей, підказують їм творчі задуми, допомагають елементарно зорієнтуватися у ситуації вибору і викликають прагнення до змістовної зайнятості такі елементи предметно-ігрового середовища, як: відповідні до віку іграшки; ігрове та фізкультурне обладнання, спортивний інвентар; матеріал для дитячої праці; приладдя та матеріал для ліплення, малювання, аплікації, конструювання, дизайну; атрибути для рухливих і творчих ігор.

Однією з основних умов створення в закладах дошкільної освіти розвивального довкілля для дітей дошкільного віку є опора на особистісно зорієнтовану модель взаємодії між педагогом і дітьми. Це означає, що пріоритетною метою виховання є формування гармонійної та всебічно розвиненої особистості. Завдання педагога полягає у забезпеченні інтересів дитини у задоволенні її природних нахилів і потреб. Дорослий у своїй педагогічній діяльності керується положенням: «Не поруч, не над, а разом».

Розвивальне середовище формується на основі середовища соціального і виступає як особливим чином організований педагогічний простір, заснований на взаємообумовленому і взаємодоповнюючому діяльнісному спілкуванні всіх учасників освітнього процесу. Це середовище має відповідати віковим особливостям дітей і визначається такими складовими:

- продукти діяльності фахівців – художників, проектувальників, конструкторів, майстрів-оздоблювачів (твори мистецтва, меблі, інструменти, предмети, вироби прикладного мистецтва, посібники, іграшки);

- результати діяльності вихователів і батьків із оформлення побуту (облаштування зон, виставок, виготовлення посібників та іграшок-саморобок, декоративне оформлення кімнат до свят тощо);

- результати участі дітей у створенні інтер'єру під керівництвом вихователя.

Умови організації розвивального творчого середовища для дітей дошкільного віку:

- середовище має відповідати віковим і функціональним можливостям дітей;
- бути динамічним, варіативним, різноманітним;
- сприяти розвитку пізнавальної діяльності, що забезпечує формування творчих нахилів і здібностей дітей, ініціативність, набуття суцільного творчого досвіду діяльності;
- необхідно включати у розвивальне творче середовище національні, етнокультурні, духовні цінності народу;
- навчання, виховання і розвиток дитини повинні відбуватися в атмосфері захищеності, психологічного комфорту.

Відтак, розвивальне творче середовище розглядаємо як найефективніший інструмент формування творчої індивідуальності дитини, розвитку її схильностей, інтересів і рівня активності.

До найбільш поширених методів виявлення якостей творчої індивідуальності дітей відносяться спостереження, аналіз продуктів діяльності, створення проблемних ситуацій, тести психодіагностування креативності, творчі завдання, психологічна діагностика. Охарактеризуємо їх:

- тести креативності (лат. creatio – створення) – це психодіагностичні методики, призначені для вимірювання творчих здібностей особистості;
- спостереження – це один з основних емпіричних методів психічного дослідження, що полягає в спеціально створеному, систематичному та цілеспрямованому сприйнятті психічних явищ з метою їх виявлення, вивчення у певних видах творчої дитячої діяльності;
- аналіз продуктів діяльності – вивчення та аналіз дитячих малюнків, віршів, аплікацій, конструювання, та інших творчих продуктів;

• метод дослідження особистості – сукупність способів і прийомів вивчення причин якостей і властивостей творчої індивідуальності.

Тести для психодіагностування креативності

У 60-ті роки ХХ ст. Дж.-П. Гілфорд [8] і Е. Торренс [9] створили батарею тестів діагностування дивергентного мислення. Створена на основі обґрунтованої Гілфордом моделі інтелекту «Батарея тестів Гілфорда», оцінює різні аспекти дивергентного мислення, зокрема:

- назва історій (оригінальне продукування семантичних одиниць);
- «що з цим робити» (оригінальне продукування семантичних класів);
- подібні значення (оригінальне продукування семантичних відносин);
- написання пропозицій (оригінальне продукування семантичних систем);
- різновиди людей (оригінальне продукування семантичних висновків);
- «що на підставі цього придумати» (оригінальне продукування символічних одиниць);
- різні групи букв (оригінальне продукування символічних класів);
- створення предметів (оригінальне продукування символічних систем);
- заховані букви (оригінальне продукування символічних трансформацій);
- додавання декорацій (оригінальне продукування символічних висновків).

Педагог має притримуватися критеріїв спостереження за дітьми у процесі виконання творчих завдань Е. Торренса (Методика оцінки рівня розвитку творчого мислення Е. Торренса в модифікації Е. Тунік) [9].

1). Реакція дитини на творче завдання:

1 - захоплена;

2 - позитивна;

3 - нейтральна;

4 - негативна.

2) Схвалення завдання:

1 - прийняття;

2 - часткове прийняття з нагадуваннями;

3 - неприйняття.

3) Швидкість уключення в діяльність:

1 - швидка;

2 - помірна;

3 - повільна.

4) Захопленість діяльністю:

1 - сильно захоплена, промовляє вголос деякі свої дії або ідеї;

2 - не відволікається від завдання, виконує з інтересом;

3 - відволікається, завдання виконує без інтересу, експериментатору

доводиться нагадувати про необхідність діяльності.

5). На якому етапі виконання завдання у дитини виник більший інтерес:

1 - початковий етап завдання, прелюдія (ефект новизни);

2 - сам процес виконання завдання;

3 - етап зворотного зв'язку, обговорення результатів.

6). Ставлення до результату діяльності:

1 - позитивне (радіс, прагне обговорити);

2 - негативне (невдоволення, смуток, нехтування);

3 - нейтральне (не відчуває інтересу).

Кожне запропоноване творче завдання обмежене в часі й оцінює смисловість та оригінальність особистості.

Для діагностування рівня креативності застосовують й інші методики, які не лімітовані часом. Американські дослідники М. Воллах і К. Коган поділили дітей на 4 групи з різними рівнями розвитку інтелекту і

креативності, які відрізнялися способами пристосовування до зовнішніх умов і вирішенням завдань:

- діти з високим рівнем інтелекту і креативності. Вони впевнені у своїх здібностях, мають адекватну самооцінку, виявляють ініціативність, особисту незалежність думок і дій, успішні, обдаровані, соціально адаптовані;

- діти з низьким рівнем креативності, але високим інтелектом. Прагнуть успіхів, важко переживають невдачі, бояться висловити свою думку, ризикувати, зазнати приниження, дистанціюються від однокласників;

- діти з низьким рівнем інтелекту і високим рівнем креативності. Потрапляючи в категорію «вигнанців», погано пристосовуються до шкільних вимог; мають хобі і захоплення на стороні, їх часто не розуміють учителі й однолітки;

- діти з низьким рівнем інтелекту і творчих здібностей добре пристосовуються, мають адекватну самооцінку, низький рівень предметних здібностей, що компенсується розвитком соціального інтелекту, товариськістю.

- творчі діти характеризуються високим енергетичним рівнем, підвищеною пізнавальною активністю, інтелектуальною ініціативою, умінням ставити перед собою складні завдання.

Основи нестандартного, творчого мислення закладаються у дітей у дошкільному віці. З метою розвитку творчих здібностей дитини, широко застосовується система творчих завдань за методом ТРВЗ. Його використання в роботі з дітьми передбачає партнерський стиль спілкування з ними. Тільки у вільній невимушеній атмосфері дитина навчається творчо мислити, шукати, самостійно розв'язувати проблеми, фантазувати, винаходити.

Технологія ТРВЗ для дошкільнят – це організація колективних ігор, упрощ. занять. Основа технології – ігри-заняття, під час яких діти знайомляться з навколишнім світом, учаться виявляти суперечності в

предметах і явищах та розв'язувати їх, самостійно вибирати тему, матеріал та вид діяльності.

Принципи підбору ігор, завдань та вправ для занять спрямованих на розвиток творчих якостей особистості:

- від простого до складного;
- від казкового фантазування до абстрактного мислення;
- від невеличких навантажень (1-2 вправи на заняття) до великих (4-5 і більше), тривалість від 10 хвилин до години, але закінчувати заняття завжди потрібно раніше, ніж зникне зацікавленість у дітей;

- від одиничного до спільного;
- від спільного до одиничного;
- від поодиноких фактів до пошуку закономірностей;

Оцінка вихователем творчої діяльності дітей старшого дошкільного віку:

□ Оцінка вихователем творчої діяльності дитини:

- за змістом:

- а) дисциплінарна (не заважає, сидить тихо);
- б) дидактична (навчилася, постаралася, впоралася);
- в) виховна (допомогла, поділилася);

- за модальністю:

- а) позитивна;
- б) негативна;

- за формою:

- а) похвала-схвалення;
- б) згода;
- в) захоплення;
- г) погроза;
- д) обурення;
- е) докір;
- ж) осуд;

я характером:

а) загальна;

1) підтримує;

2) підтримує час від часу;

3) не помічає.

Облік діяльнісно-суб'єктивних особливостей дітей:

1) ураховує в більшості випадків;

2) ураховує час від часу;

3) не помічає їх, не враховує зовсім.

Включеність усіх дітей у діяльність.

Ставлення педагога до продуктів дитячої творчості:

1) радісне;

2) нейтральне,

3) критичне.

Демонстрування педагогом власної творчої діяльності.

Стиль взаємодії дорослого з дітьми в спільній діяльності:

- прийняття та підтримка ініціативності, творчої активності дитини;
- надання самостійності і вибору у вирішенні творчих завдань;
- можливість вибору, варіативності для кожної дитини;
- надавати підтримку дитини, створювати ситуації успіху;
- педагог – приклад для наслідування у творчості;
- дбайливе і шанобливе ставлення до процесу і продуктів дитячої творчості (проявляти інтерес, не переривати, обговорювати роботу, хвалити за досягнення і спроби, робити виставки);
- культивування дбайливого ставлення до «іншого», розвиток емпатії;
- підкреслення позитивних моментів спільної діяльності.

Методи, які використовуються під час виконання творчого завдання у колективній діяльності: проблемні ситуації соціальної спрямованості, творчі

настання, ігрові вправи, ігри, ігри-драматизації, складання казок, оповіщення казок тощо.

Вихователь, який працює в напрямку формування творчої індивідуальності дітей дошкільного віку, повинен бути захопленою особистістю, оскільки тільки захоплена своєю діяльністю людина може бути винахідливою у прийомах, які змушують дітей дивуватися, хвилюватися, сповна уяви переноситися у далекі світи, у найскладніші глибини людських відчуттів. Лише глибокий інтерес педагога до всього, що відбувається у навчальній діяльності здатний створити потрібну емоційно-пізнавальну атмосферу творчої діяльності.

Організуючи спільну творчу діяльність у колективі однолітків, педагогу доцільно орієнтуватися на такі показники:

- увага до іншої дитини, спрямованість на пізнання іншого, його почуттів, станів, дій, намірів;
- емоційно-моральні прояви у ставленні до оточуючих, бажання оцінювати їхні вчинки, дії, стан;
- різноманітні ініціативні дії (вербальні, практичні, експресивні та інші), що мають на меті привернути до себе увагу однолітків або дорослих та залучити їх до спільної діяльності;
- чутливість у ставленні до партнера у спільній діяльності, прагнення підтримати і закріпити дружню атмосферу спілкування.

Принципи проектування педагогічного супроводу з розвитку творчості старших дошкільнят у спільній діяльності:

- принцип обліку суб'єктного досвіду дитини (актуалізація і подальшого соціального досвіду і досвіду творчості дитини);
- принцип педагогічної підтримки дитини її ініціативи, (надання педагогом допомоги дитині, коли вона цього потребує у процесі певної діяльності);

принцип спільного проектування методичного забезпечення (включення педагогів і батьків у процес розвитку творчості старших дошкільників у спільній діяльності);

- принцип врахування вікових і індивідуальних особливостей дитини (необхідність здійснення діагностики і обліку її результатів);

- принцип синкретичності (об'єднання різноманітних методів активізації дитячої творчості, різноманітних форм та видів творчої діяльності дошкільників);

- принцип цілеспрямованості розвитку творчості старших дошкільників у спільній діяльності, що дозволяє визначитися з етапами педагогічного супроводу та адекватними методами і формами роботи;

- систематичності і послідовності змісту, методів і способів організації педагогічного супроводу (систематична робота з дітьми, поступове ускладнення змісту і завдань розвитку, зв'язок змісту, форм, засобів і методів навчання).

Організація педагогічного процесу з розвитку творчості старших дошкільників у спільній діяльності здійснюється за такими напрямками:

- створення комфортної емоційної атмосфери в групі дитячого закладу, що сприяє прояву творчості, ініціативності у дітей.

- збагачення уявлень у дітей про однолітків групи, формування уважного ставлення один до одного.

Підтримка комфортної емоційної атмосфери в групі дитячого садка, що сприяє творчим проявам є необхідною умовою розвитку не лише творчості, але й особистості в цілому. Це досягається шляхом суб'єкт-суб'єктної взаємодії між педагогом і дітьми, яка базується на прийнятті дитини, повазі до її особистості, а також демонстрації педагогом способів творчої поведінки. Діти вільно проявляють свої емоції, пересуваються у просторі групи, вибирають партнерів для ігор і занять. Особлива увага приділяється підтримці дитячої ініціативності.

Інтерес до однолітка, доброзичливе і чуйне ставлення до нього неможливе без відчуття цінності кожного; без уміння визначати його емоційний стан і уміння вирішувати соціальні ситуації, які виникають у грі в модії. Для вирішення цих завдань розроблено серію ігрових управ. Ігрові управи, які спрямовані на розвиток почуття спільності між дітьми групи, розуміння індивідуальних особливостей і інтересів однолітків, формування уважного ставлення один до одного: «Чарівна лупа», «Жива скульптура», «Я ширю».

Розігрування серії етюдів. Мета: підтримка комфортної емоційної атмосфери в групі; розкутість спілкування і поведінки у дітей; розвиток творчих проявів; розвиток емоційної чуйності до однолітка; зміна соціометричного статусу в групі для ігнорованих дітей.

Етюди включають наступні завдання:

- «Покажи, не називаючи» (заєць, ведмідь, лисиця, основні емоції та ін.);
- «Якби...» (проживання у пропонованих обставинах, тобто передача контрастних станів і емоцій);
- «Чарівна паличка» (героя для показу вибирає сама дитина, а емоційний стан героя визначає чарівна паличка дорослого).

У етюдах дуже важлива реакція дітей-глядачів, доброзичливі коментарі педагога.

У роботі з творчими дітьми широко викорисовуються такий метод, як творчі завдання, враховуючи притаманні дошкільникам види діяльності (зображувальна, словесна, музична, театралізована, математична та ін.).

Види творчих завдань:

1. Зображувальні творчі завдання (малювання різними матеріалами; різноманітна техніка виконання малюнку; закінчення розпочатого малюнка (коли задається певний набір ліній; малювання із заплюченими очима; конструювання).

2. Музичні творчі завдання на вигадування співомовок; приспівування на зразок «рідними голосами»; вигадування танців під музику; пантомімічне передавання образів на зразок «незвичних танців» (вигадування танців, характерних персонажам, або властиву запропонованому, образу музики); гра у шумовому оркестрі.

3. Словесні творчі завдання на добір рими; складання початку чи закінчення вірша; фонетичне розрізнення звуків та добір варіантів їх застосування; завдання у віршах-діалогах; складання загадок тощо.

4. Логіко-математичні завдання варіативного характеру з формами, кольорами, величинами, числами.

5. Творчі завдання комбінованого типу. Наприклад, на слухання «чарівних звуків» та їх подальшу інтерпретацію у рухах, словесній чи зображувальній діяльності.

Спільний міні-проект сім'ї і дитячого садка «Портфоліо» спрямований на збагачення уявлень про однолітків у групі, уважного ставлення до індивідуальних особливостей кожного.

Мета портфоліо – показати дитину з нового для однолітків боку, відмітити достоїнства дитини, її таланти, особливості, досягнення. Зміст портфоліо може бути варіативним, зокрема: фотографії дитини з коментарями, улюблені вірші дитини, пісні, розповідь про хороший учинок дитини, розповідь про сім'ю дитини (хто по професії батьки, як дитина їм допомагає), подорож дитини, твір, виріб тощо. Процедура представлення портфоліо : діти сидять півколом, у центр виходить дитина і вихователем сунує портфоліо (зачитує, показує), діти можуть ставити запитання дитині. У кінці означеного заходу важливо подивитися дитині в очі і сказати їй щось добре (побажання, назвати хорошу її якість).

Освітні ситуації, спрямовані на визначення емоційних станів : розгляд піктограм і ілюстрацій, бесіди з дітьми про причини виникнення тих або інших емоцій, гри типу «Знайди однакові емоції», «Знайди протилежні емоції».

Наступний етап роботи спрямований на оволодіння старшими дошкільнятами способами взаємодії вирішення творчих завдань у спільній діяльності; розвиток уміння взаємодіяти у спільній творчій діяльності; розвиток ініціативності у старших дошкільників.

Освітня ситуація-бесіда «Що ми можемо разом» спрямована на вивчення уявлень дошкільників про спільну діяльність, розвиток інтересу до спільного вигадування і обговорення завдань.

Вихователь ставить запитання: Щось краще робити одному або разом? Що можна робити разом? А ви робите щось разом? Що? А дорослі люди роблять щось разом? Потім показує картинки з різними видами спільної професійної діяльності: архітектура, кінематограф, естрада, балет та ін. Коментує їх, робить акцент на тому, що це усе можливо, коли бере участь багато людей.

Освітня ситуація з схемами «Робимо разом» і «Якщо раптом...» спрямована на збагачення уявлень дошкільників про спільну діяльність, про нові ідеї, розвиток інтересу до спільних дій.

Соціальна спрямованість ситуацій дозволяє орієнтувати дошкільнят на світ стосунків, розширювати суб'єктивний досвід взаємодії, іншими словами виходити у світ соціальних стосунків. Старші дошкільники вчаться за допомогою спільної діяльності домовлятися, планувати, приходити до компромісу, отримувати результат, представляти, спільно радіти йому.

Проблемна освітня ситуація «Наші дружні овочі» спрямована на розвиток інтересу до спільних дій, закріплення уявлень про етапи взаємодії.

У разі потреби педагог супроводжує діяльність дітей, ставить навідні запитання про етапність виконання завдання. Після того, як діти виконають завдання, відбувається спільне обговорення отриманого результату. Підкреслюється роль обговорення, уміння домовитися, підказати один одному.

Освітня ситуація «Ми – фантазери» спрямована на розвиток інтересу до творчості у спільній діяльності; активізацію творчого мислення; розширення уявлень про творчість.

Педагог ставить запитання: «Що у казках чарівне, вигадане? «Я зараз почну розповідати звичайну історію, а ви спробуйте додати до неї щось чарівне!»

Діти придумують закінчення чарівних історій, коли виникають труднощі педагог допомагає навідними запитаннями, а потім хвалить дітей за вдачі ідеї. Звертає увагу дітей, що коли всі діти беруть участь у вигадуванні то виходить багато різних веселих історій.

Урахування суб'єктного досвіду кожної дитини можливо за допомогою індивідуальних освітніх маршрутів, у яких відбиваються індивідуальні завдання їхнього розвитку. Індивідуальний освітній маршрут – інструмент формування творчості старших дошкільників у спільній діяльності.

Досвід дітей та інші характеристики відображаються у монографічних портретах, у яких виділені наступні параметри :

- інтереси (улюблені заняття, герої й ін.);
- види дитячої діяльності (образотворча, ігрова, експериментування, музична, літературна), яким віддається перевага;
- партнери (з ким дитина найчастіше грається, займається, з ким намагається вступити в контакт), яким віддається перевага;
- інші особливості дитини (ініціативність, повільність, комунікабельність, агресивність, конфліктність та ін.);
- ставлення до творчості (позитивне, негативне, байдуже, яскраво виражене позитивне);
- рівень розвитку уявлень про творчість (високий, середній або низький);
- рівень розвитку творчого мислення (високий, середній або низький);
- статус дитини в групі (лідер, що ігнорується, аутсайдер);

рівень розвитку соціального інтелекту (високий, середній або низький);

- рівень розвитку вміння взаємодіяти у спільній діяльності (високий, середній або низький).

Вачення групи як єдиного організму дозволяє в планах роботи педагогів у ході відбору змісту занять враховувати інтереси дітей, планувати види діяльності, які є найбільш привабливими в групі. Також це дозволяє спланувати індивідуальні, підгрупові заняття, у яких враховується, рівень розвитку творчості дитини, рівень вміння взаємодіяти з однолітками. До того ж в індивідуальному освітньому маршруті групи, залежно від спрямованості розвитку зазначаються ті методи, прийоми і форми організації, які найбільш цільні й ефективні.

Індивідуальний освітній маршрут групи охоплює такі напрямки:

1. Інтереси (які найчастіше зустрічаються у монографічних портретах дітей, наприклад: тварини, конструктор, загадки, рухливі ігри).

2. Вид діяльності (у цю графу вносяться види діяльності дітей, яким найбільше віддається перевага). Відповідно зміст рекомендовано інтегрувати у окреслених видах діяльності, інтегруючи їх, збагачуючи атрибутику діяльності (інструменти, матеріали, організований простір).

3. Ставлення до творчості: позитивне, негативне, байдуже, яскраво виражене позитивне. Якщо більше байдужого або негативного ставлення до творчості, то потрібна відповідна робота, яка викликає у дітей інтерес, успішний досвід творчої діяльності.

4. Рівень розвитку творчого мислення (високий, середній, низький).

5. Рівень розвитку вміння взаємодіяти з однолітками у спільній діяльності (кількісний аналіз, розподіляючи варіанти відповідей вже між групами параметрами: високий, середній, низький).

6. Об'єднання по підгрупах (прийнятні і найбільш ефективні для розвитку творчості у спільній діяльності об'єднання дітей за показниками).

Спочатку в індивідуальних маршрутах відбираються діти, у яких співпадає вид діяльності, якій віддається перевага та рівень розвитку творчості.

7. **Форми роботи.** Для розвитку творчості використовуються найрізноманітніші форми роботи : освітні ситуації з можливістю різного об'єднання дітей у підгрупи; листування з однолітками; творчі зустрічі (з різними цікавими людьми творчих професій) тощо.

8. **Методи і прийоми :** основний метод – проблемні ситуації соціальної спрямованості. Також використовуються ігрові вправи, розігрування етюдів та ін.

9. **Стиль взаємодії.** Спрямованість на розвиток творчості старших дошкільнят у спільній діяльності з дітьми має деякі характеристики: прийняття і підтримка активної діяльнійшої позиції дитини, її ініціативності; надання більшої самостійності у виборі розв'язання завдань творчості, повсякденного життя; надання підтримки, створення ситуації успіху; педагог – приклад для наслідування у творчості; дбайливе і шанобливе ставлення до процесу і продуктів дитячої творчості; виключення формалізму, сухості, зайвого дидактизму; культивування дбайливого ставлення до «іншого», розвиток емпатії; підкреслення позитивних моментів спільної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Ананьев Б. Г. Избранные психологические труды : в 2 т. / Б. Г. Ананьев; под ред. Бодалева А. А. [и др.]. – М. : Педагогика, 1980. – Т. 2. – 288 с.

2. Асмолов А. Г. Психология индивидуальности: методологические основы развития личности в историко-эволюционном процессе : уч. пособие / А. Г. Асмолов. – М. : Изд-во МГУ, 1986. – 96 с.

3. Базовий компонент дошкільньої освіти / науковий керівник А. М. Богущ, дійсний член НАПН України, проф, д-р пед. наук ; авт. кол.: Богущ А. М., Беленька Г. В., Богиніч О. Л. [та ін.]. – К. : Видавництво, 2012. – 26 с.

4. Дитина : програма виховання і навчання дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту: О. В. Огісєв'юк, К. І. Волинєць; наук. кер. програмою: О.

П. Прокура, Л. П. Кочина, В. У. Кузьменко, Н. В. Кудикіна; автор. кол.: Г. В. Гавришкіна, Е. В. Белкіна, О. Л. Богініч [та ін.] / Мін. осв. і наук., мол. та спорту України, головн. упр. осв. і наук. викон. орг. Київміськрани (КМДА). – К. : Університет Б. Грінченка, 2012. – 492 с.

5. Іщенко Л. В. Формування творчої індивідуальності дітей старшого дошкільного віку: Навчальний посібник / Л. В. Іщенко. – Умань: ФОП Жовтні, 2015. – . – 162 с. – Бібліогр.: с. 123.

6. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев. М.: Политиздат, 1975. – 304 с.

7. Яковлева Е. Л. Эмоциональные механизмы творческого потенциала / Е. Л. Яковлева // Вопросы психологии. – 1997. – № 4. – С. 3–5.

8. Guilford J. The nature of human intelligence / J. Guilford. – New York : McGraw Hill, 1967. – 207 p.

9. Torrance E. P. Creative teaching makes a difference / E. P. Torrance // Psychology and education of the gifted / Eds. W. Barbe & J. Renzulli. – N.Y. : Hampton Publishers, 1975.

ВІЛИВ ТВОРІВ МИСТЕЦТВА НА ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Іщенко Л. В.

*доктор педагогічних наук,
професор, завідувач
кафедри психології та педагогіки
розвитку дитини*

Журавко Т. В.

*викладач-стажист кафедри
психології та педагогіки
розвитку дитини
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини*

У Законі України «Про дошкільну освіту» та Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні визнається пріоритетна роль дошкільної освіти у формуванні особистості дитини, розвитку її творчих здібностей.